

Zlepšování produktivity a růst ve stárnoucí společnosti

Článků a studií o stárnoucí populaci zejména v Evropě již vyšlo bezpočet. Jak se demograficky změní struktura obyvatel nejen v Evropě, ale i v České republice již víme dost dlouho. Dokonce se na to v ČR již mnoho let snaží připravit také pomocí strategií zaměřených na prodlužující se věk dožití.

■ **Text: Ing. Jiří Horecký, Ph.D., MSc., MBA,**
prezident APSS ČR;
doc. Ing. Ladislav Průša, CSc.,
Fakulta veřejných politik
Slezské univerzity v Opavě

A protože víme, že úspěch lidstva ve smyslu toho, že se dožíváme stále vyššího a vyššího věku, bude něco stát, začínají se objevovat také studie zaměřené např. na růst efektivity. Jednou z nich je dokument OECD (Enhancing Productivity and Growth in the Ageing Society), který se věnuje právě tématu zlepšování produktivity a růstu ve stárnoucí společnosti roku 2024. A jaká jsou klíčová zjištění a závěry?

Dlouhověkost a nahrazení odcházejících ročníků babyboomers menšími kohortami, což odráží pokles porodnosti v minulosti, bude v OECD v příštích třech desetiletích v průměru o 8 % nižší než HDP na obyvatele, přičemž některé země budou čelit až 20 % výpadku. Změny v chování a politiky však mohou mít podstatný zmírňující dopad tím, že zvýší účast na trhu práce ve všech věkových skupinách a také produktivitu. Automatizace, včetně umělé inteligence,

může zmírnit nedostatek pracovních sil, i když v nejistém rozsahu. Starší pracovní síla a populace mohou oslabit inovace a ekonomickou dynamiku, i když stávající důkazy jsou smíšené.

Politiky mohou ovlivnit stárnutí populace prostřednictvím porodnosti a imigrační politiky, ale nezabrání výraznému stárnutí v příštích desetiletích. To vyžaduje lepší mobilizaci stávajících zdrojů, zejména prostřednictvím podpory „zdravého stárnutí“ a podpory vyšší zaměstnanosti a kvality pracovních míst. Vedle tradičnějších politik zvyšujících produktivitu, jako je řešení překážek hospodářské soutěže, investic a přidělování zdrojů, budou nutné rozsáhlé úpravy pracovních postupů, včetně vytváření věkově rozmanitých týmů a větších investic do celoživotního vzdělávání.

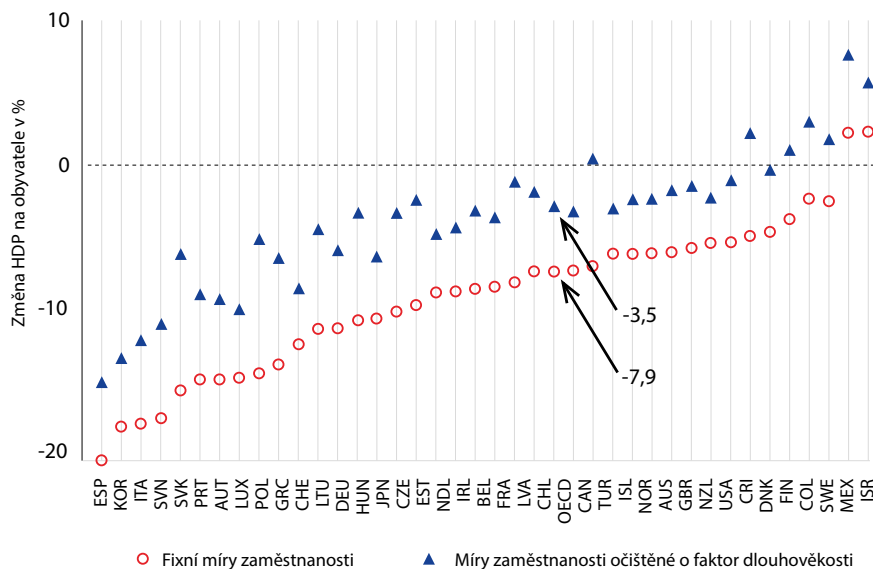
Stárnutí populace má a bude mít dopady na ekonomiku jednotlivých zemí. Nárůst míry zaměstnanosti ve vyšším věku, který je způsoben dlouhověkostí, znamená významný nárůst příjmů na obyvatele ve všech zemích OECD. Ale i bez zvýšení dlouhověkosti by většina zemí byla schopna kompenzovat dopady stárnutí populace na HDP na obyvatele, pokud by dosáhla

současné míry zaměstnanosti nejlepších zemí v každé věkové skupině a skupině podle pohlaví (s výjimkou těch, které již dosahují vysokých hodnot a kde je dopad stárnutí velmi výrazný, jako je Island, Japonsko, Korea, Nový Zéland a Švýcarsko), viz. obrázek č. 1.

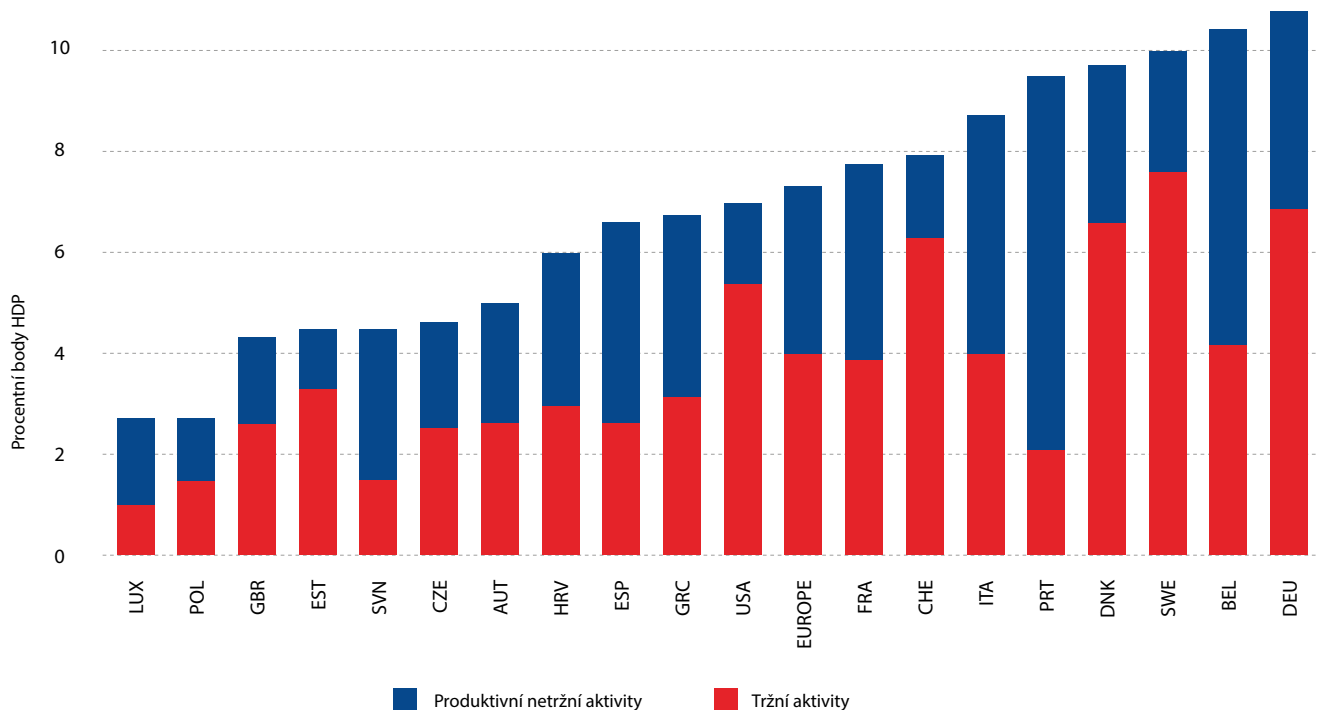
Jedním z klíčových řešení je prodloužení ekonomicky aktivního věku obyvatel. To není to samé jako zvyšování věkové hranice odchodu do důchodů. Jde o to, udržet lidi co nejdéle aktivní a nejlépe pak ekonomicky aktivní. K tomu je nutné je motivovat nejen ze strany státu (např. v rámci důchodových či daňových systémů), změnit se musí (a v praxi se to již děje) i zaměstnavatelé. Aktivita nemusí však představovat pouze chození do „zaměstnání“. Ostatně věnuje se tomu právě i studie OECD.

HDP na obyvatele podhodnocuje přínos starších lidí pro ekonomiku a celkový blahobyt, protože nezohledňuje jejich produktivní netržní činnosti. Bloom et al. (2020) odhadují celkový příspěvek osob starších 60 let ve Spojených státech a velkém vzorku evropských zemí na více než sedm procentních bodů HDP v roce 2015, zatímco jejich podíl v populaci činil něco přes 20 %. Produktivní netržní činnosti, včetně dobrovolnictví, poskytování podpory osobám, které nejsou členy domácnosti, a péče o vnoučata, představují více než 20 %, resp. více než 40 % celkového příspěvku starších osob k produkci v USA a v Evropě. Může se jednat o dolní hranici, protože nejsou zohledněny domácí práce (např. vaření, praní a úklid). Podíl starších lidí na nezaznamenané produkci se v jednotlivých zemích značně liší v závislosti na účasti starších lidí na trhu práce a jejich sklonu k zapojení do produktivních netržních činností. Zatímco starší lidé v severní Evropě, Německu, Švýcarsku a Spojených státech přispívají k produkci především prostřednictvím zaměstnání, netržní příspěvky jsou vysoké zejména v Belgii a jižní Evropě (obrázek č. 2).

Existuje potenciální kompromis mezi zaměstnaností a účastí na produktivních netržních činnostech, který může vést k nadhodnocení produkčních přínosů posunutí věku odchodu do důchodu, které by přesto přineslo výhody v podobě vyšších příjmů a daňových systémů.

Obrázek č. 1: Dopady stárnutí na HDP na obyvatele v závislosti na délce produktivního života. Zdroj: https://www.oecd.org/en/publications/enhancing-productivity-and-growth-in-an-ageing-society_605b0787-en.html

Obrázek č. 2: Produktivní přínos osob starších 60 let (2015). Evropa je v grafu zobrazena jako vážený počet obyvatel evropských zemí.
Zdroj: https://www.oecd.org/en/publications/enhancing-productivity-and-growth-in-an-ageing-society_605b0787-en.html

Prodlužování dlouhověkosti je velkým úspěchem, který přináší individuální blahobyt a velký přínos pro společnost, ale stárnutí populace přináší také výzvy. Dokument, který OECD představila, dokumentuje demografické trendy v zemích OECD a zdůrazňuje, že dnešní stárnutí do značné míry odráží minulý vývoj porodnosti, dlouhověkosti a migrace. Politi-

ky mají na stárnutí populace mírný nebo opožděný dopad, proto by se měly zaměřit také na přizpůsobení se probíhajícími demografickým trendům. Studie opět ukazuje, že prodlužování pracovního života v souvislosti s prodlužováním délky života by mohlo zmírnit, nikoli však zcela kompenzovat negativní dopady stárnutí na zaměstnanost.

Způsoby, jak řešit problémy spojené se stárnutím, jsou podpora zdravého stárnutí, zvyšování zaměstnanosti, kvality pracovních míst a mobility pracovních sil ve všech věkových skupinách a podpory produktivity starších pracovníků dalším rozvojem celoživotního vzdělávání a podporou kultury řízení přátelské ke stáří.

Stížnostní mechanismus v sociálních službách

V minulém čísle jste si mohli přečíst o tom, že novela zákona o sociálních službách¹ zakotvuje přestupek tzv. „špatného zacházení“ a co to znamená pro praxi. V tomto článku se zaměřím na další změnu, kterou novela přináší, a tou je zakotvení tzv. stížnostního mechanismu.

■ **Text: Mgr. Petra Benáčková,**
Kancelář veřejného ochránce práv

Ombudsman již několik let upozorňuje, že stížnostní mechanismus je důležitou pojistkou proti špatnému zacházení. Pokud je funkční a bezpečný, umožňuje klientům vyjádřit nespokojenost

či připomínky k poskytované službě – tedy bránit se v situaci, kdy služba neodpovídá požadovaným principům a standardům. Užitečný je i pro poskytovatele, který díky němu může odhalit nedostatky v poskytované péči. Stížnostní mechanismus dosud upravovaly pouze obecné Standardy kvality sociálních služeb.² Navíc nebylo možné se proti vyřízení stížnosti poskytovatelem

sociální služby bránit.³ To se s novelou zákona o sociálních službách mění. Jak nově vzniklý nezávislý stížnostní mechanismus funguje, popisují níže.

➤ Kdo si může stěžovat?

Podle novely může podat stížnost na poskytování sociálních služeb nejen sám klient, ale také jeho zákonný zástupce, opatrovník nebo podpůrce. V situaci, kdy si nemůže stěžovat sám klient (např. protože mu to neumožňuje zdravotní stav), může stížnost podat i jeho osoba blízká. Stížnost může dále podat také osoba, kterou k tomu

➤➤➤ 30